

CHET TILLARINI O'QITISHDA KREATIV YONDASHUVNING TA'LIM JARAYONIDAGI AHAMIYATI.

Toshkent Xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar

Universiteti o'qituvchisi

Yuldosheva Vazira Ziloliddin qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada chet tillarini o'qitishda kreativ yondashuvning o'rni va ahamiyati tahlil qilingan. Kreativ metodlardan foydalanish talabalarning mustaqil fikrlashini, ijodiy yondashuvini va chet tilida erkin muloqot qila olish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qilishi yoritilgan. Shuningdek, ta'lim jarayonida interfaol usullar, innovatsion texnologiyalar va kreativ topshiriqlardan foydalanish samaradorligi asoslab berilgan. Maqolada talabalarning motivatsiyasini oshirish, ularni chet tilini o'rganishga qiziqtirish va bilimlarni amaliyotga tatbiq etishning dolzarb jihatlari ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Chet tili, kreativ yondashuv, ta'lim jarayoni, samaradorlik, interfaol metodlar, innovatsion texnologiyalar, motivatsiya.

Mamlakatimizda oliy ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, o'quv-metodik ta'minotini yaxshilash, mutaxassis kadrlar tayyorlash sohasida olib borilayotgan islohotlar natijasida professor-o'qituvchilarning ilg'or ta'lim texnologiyalari va o'qitish usullarini tatbiq etish bo'yicha tashabbuskorligini oshirish, chet tillarini o'qitishning interfaol metodlarini joriy etish imkoniyatlari kengaymoqda. Respublikamizla ta'lim tizimida tub o'zgarishlar yuz berayotgan hozirgi vaqtda o'qitishning mazmuni va metodlari tubdan qayta ko'rib chiqish chet tillarni o'qitish metodikasi tarixiga va uning rivojlanishidagi asosiy tendensiyalarini o'rganish maqsadga muvofiqdir.

Hozirda chet tillarni o'qitish metodikasining fan sifatida yuritilishiga hech kim shubha qilmaydi. "Metodikani fan sifatida ta'riflashdagi yo'nalish 40-

yillarning oxirlarida paydo bo'lgan metodologiya o'z qonuniyatlari va o'z tadqiqot usullariga ega bo'lgan fan sifatida e'tirof etiladi. Metodikaning eng to'liq ta'rifi quyidagicha: "o'qitish metodikasi-o'qitishning maqsad va mazmuni, qoliplari, vositalari, usullari, uslublari va tizimlarini o'rganadigan hamda chet tili materiali asosida o'qitish va tarbiyalash jarayonlarini o'rganadigan fandir. Zamonaviy o'qitish metodlarini taqqoslash muhim rol o'ynaydi, chunki tadbiq etilayotgan yangi metodlar ular asosida paydo bo'ladi va zamonaviy metodlarga kamchiliklarga ega bo'lmasligi maqsadga muvofiq bo'ladi"¹.

Chet tili dars mashg'ulotlari turini tanlash – o'qituvchining mahoratiga ko'ra darsning didaktik maqsadi, o'quv materialining mazmuni, dars uchun ajratilgan vaqt, shuningdek, zarur shart-sharoitning tanlanilishini ifodalaydi. Chet tili dars mashg'ulotlari deganda o'qituvchining o'quv guruhiga (brigadaga) uyushgan, tayyorgarlik darajasi bir xil, tarkibi o'zgarmas o'quvchilar bilan mashg'ulot o'tkazishi tushuniladi.

Til o'qitish metodikasi rivojlanishining bu bosqichida eng ko'p qo'llaniladigan kommunikativ yo'naltirilgan tushunchalar. Ular orasida eng mashhuri kommunikativ, loyihaviy, intensiv va faollikka asoslangan usullardir. Ularning asosiy qoidalari haqida: Kommunikativ metodikani ishlab chiqish tillarni o'qitishning maqsadi sifatida chet tili madaniyatini yakuniy rag'batlantirishga olib keldi. Bunday tizimni esa faqat kommunikativ asosda qurish mumkin. Bundan tashqari, kommunikativ metoddan foydalanish amaliyoti nafaqat muloqot vositasi sifatida chet tilini o'zlashtirishni, balki o'quvchilarning har tomonlama shaxsiy sifatlarini rivojlantirishni ham ta'minlaydi.

Hozirgi kunda chet tillarni intensiv o'qitish turli rivojlanayotgan, yangi yaratilgan va mavjud uslubiy tizimlarda amalga oshirilmoqda. Bu talabalarning turli bosqichda chet tilini o'rgatishning o'ziga xos maqsadlarining xilma-xilligi, shuningdek, o'quv sharoitlarining xilma-xilligi bilan bog'liq. Tillarni

¹ Суюндиков, Н. Современные методы преподавания языков // Жамият ва инновациялар – Общество и инновации – Society and innovations, 2021. – vol.2-iss.4/S.-C.735.

o'qitishning faollikka asoslangan metodikasi aqliy harakatlarning bosqichma-bosqich shakllanishi nazariyasi bilan ifodalanadi. Bu nazariyaga asoslanib, bir necha yillar davomida o'qitish texnologiyasini ishlab chiqish amalga oshirildi va u keyinchalik faoliyat metodi deb nomlandi.

Chet tillarni o'qitishning an'anaviy va noan'anaviy usullari tahlil qilingandan so'ng shuni ta'kidlash kerakki, chet tilini o'qitishning an'anaviy usuli grammatikani o'rganish va tarjima amaliyotini majmuada o'z ichiga oladi. Bu usullarning xarakterli xususiyati so'z va konstruksiyalarni eslab qolish, bu ham samarali bo'ldi, yodlangan so'z va iboralar esda saqlab qolish.

An'anaviy metodlar sinfiy tizimga asoslangan bo'lib, nutq faoliyatining barcha turlarini: grammatika, fonetika, so'z turkumlarini o'rgatish, o'qitishning asosiy metodi matnlarni o'qish va tarjima qilish va grammatikani o'rganishdir. An'anaviy o'qitish usullari bilan o'qituvchi asosan aktyor vazifasini bajaradi, talabalar vazifalarini bajaruvchi passiv tinglovchilardir. Ushbu usullarning afzalliklari so'z boyligini kengaytirish, tarjima texnikasi va grammatikasini egallash, shuningdek, o'rganilayotgan tilning badiiy adabiyoti bilan tanishish, ulardan foydalanish tillarda taqqoslash elementlarini shakllantirish. Bu usullarning kamchiliklari og'zaki nutq malakasining yo'qligi, shuningdek, hissiy aql-idrok, noan'anaviy o'qitish usullarida o'z rivojini topgan ijodiy faoliyatdir. An'anaviy usullardan farqli o'laroq, chet tillarni o'qitishning noan'anaviy usullari, jumladan, muammoli o'qitish usullari kommunikativ faoliyatni, ijodiy qobiliyatlarni, tanqidiy fikrlashni va aqliy faoliyatni faollashtirishga qaratilgan, jonli muloqot, o'quv jarayoni real hayotiy vaziyatlarga yaqin.

Muammoli ta'lim metodlaridan foydalangan holda dars o'quvchilar faoliyatiga qaratiladi. O'quv markazida o'quv faoliyatining faol ijodiy subyekti vazifasini bajaruvchi talaba shaxsi turadi. O'rganilayotgan tildagi gaplarning semantik strukturasini qurishda subektiv fikrlarning, muayyan muammoli vaziyat haqidagi tasavvurlarning ifodalanishi katta rol o'ynaydi. Muammoli o'qitish usullari o'quv materialini problemalashtirish, faol o'rganishni tashkil etish bilan xarakterlanadi.

Ta'lim berish bu talaba ongining markaziga bilim urug'larini sochishdir. Xuddi fermer singari sochilgan urug'dan yahshi hosil olish uchun bir qancha muhim bo'lgan turli faktorlarni inobatga olganidek, o'qituvchi ham talabalarni berilgan ilmni yahshi o'zlashtirishlari uchun ko'plab o'xshashligi bo'lmagan uslublarni qo'llashi maqsadga muvofiqdir. "Tomas Edison tomonidan ajoyib tarzda ta'riflangan ta'limda kreativ yondashuv g'oyasi quyidagicha izohlanadi, "Daholikning – bir foizi ilhomdan, to'qson to'qqiz foizi mehnat evazigadir"². Kreativ o'qituvchi o'zida mavjud bo'lgan qobiliyatni yanada shakllantirish uchun ta'lim berishni, o'rganishni hamda yangi ta'lim berish metodlarini qabul qilishni yoqtiradi. "Kreativ yondashuvning imkoni yo'q agarda talabaning o'qituvchidan nima xohlayotgani ma'lum bo'lmasa, chunki bu o'qituvchiga ta'lim jarayonini ularning ehtiyoji asosida tashkil qilishga ko'mak beradi. R. V Lyus (1990) o'zining talabalaridan nimani o'rganganligini bayon qiladi"³.

Talabalarining kollej tajribasiga doir eng mashhur izohlaridan biri bu individual ko'rsatma edi. Ularning hammasi o'zlariga tegishli ehtiyojning ta'minotini istashadi. Ular o'zlariga xos iqtidor va iste'dod hurmat qozonishini arzirli munosabatga ega bo'lishini shu asnodan to'daning bir qismi bo'lishdan ko'ra ko'proq ahamiyat kasb etishni xohlashardi.

Talabalar o'qituvchilarini ularni inson sifatida taniydigan, ularga faqatgina imtixonda ko'mak beradigan emas balki g'amxo'rlik qiladigan ustozlarni haqiqiy odamlar orasidan bo'lishini istashadi.

Ular yo'qotiladigan emas yo'qlanadigan bo'lishni xohlashadi.

Talabalar ularni har doim nazorat qiladigan, ularning individual ta'limini qo'llab quvvatlaydigan, ularga o'zlarining muvaffaqiyati haqida individual xabar beradigan va ularning individual uslubiga mos keladigan, ta'lim darajasiga

² Берченко Т. В. Тестовые задания по русскому языку и культуре речи. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. Мурманск : СЗФ МГЭИ, 2011.-с.7.

³ Xaldarchayeva G.S. / Ingliz tilini kreativ yondashuv asosida o'qitish. / O'quv qo'llanma. – Chirchiq: «Zebo prints»/ 2023.-B.8.

mos ravishda qurollangan muhitda ta'lim olish imkonini beruvchi turli vazifalarni beradigan g'amxo'rni istashadi.

Ular o'zlarining darajasida gaplashadigan, hazil mutoiba qila oladigan va ularga boshqa talabalar bilan o'rganishga hamda gapirishga ruxsat beradigan ustozni ma'qul ko'rishadi.

Ular aniq, to'liq tushuncha berilishini, maqbul misollar, murakkab konseptlarni batafsil izohlanishini (lekin qisqa) va savollarini javobsiz qoldirilmasligini yoqtirishadi.

Talabalarning javoblari o'qituvchilarni chet tilini o'qitishda foydalanadigan metod va uslublari haqida qayta o'ylashga va sinfda mumkin bo'lgan eng yahshi natijalarga erishishning kreativ uslublarni topishga undaydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. Берченко, Т. В. Тестовые задания по русскому языку и культуре речи. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. – Мурманск: СЗФ МГЭИ, 2011. – С. 7.
2. Суюндиков, Н. Современные методы преподавания языков // Жамият ва инновациялар – Общество и инновации – Society and innovations, 2021. – Vol. 2, Iss. 4. – С. 735.
3. Xaldarchayeva, G. S. Ingliz tilini kreativ yondashuv asosida o'qitish. O'quv qo'llanma. – Chirchiq: «Zebo prints», 2023. – B. 8.

